

РОЗДІЛ 2. ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

ЕСТЕТИЧНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ДИЗАЙНЕРІВ
AESTHETIC COMPETENCE OF FUTURE DESIGNERS

У дослідженні поставлена проблема дизайнерської діяльності, що враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача. Така діяльність визначена як цілеспрямований процес у формуванні творчої активної особистості, що здатна сприймати та оцінювати естетичне в оточуючій дійсності, природі, мистецтві, жити й творити за законами краси. Актуальним визначені завдання професійної підготовки дизайнерів, здатних задовольнити потреби суспільства в гармонізації та естетизації навколишнього середовища. У цьому контексті естетична компетентність набуває пріоритетного значення як важливий інструмент особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір. За результатами аналізу науково-педагогічної літератури визначено, що як зарубіжні так і вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню формування художньо-естетичної компетентності в процесі професійної підготовки. Проте, встановлено, що визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів, досліджується аспектно й потребує поглибленого вивчення. У статті розкриті ключові поняття: компетентність, художньо-естетична компетентність, естетична компетентність. За основу у формуванні естетичної компетентності майбутнього дизайнера взято науку естетику, естетичні принципи, що фокусують увагу на визначенні та осмисленні життєво-ціннісних орієнтирів за законами краси, гармонійності, досконалості. Відповідно визначено, що у процесі розвитку естетичного відношення до світу майбутній дизайнер індивідуалізує цілісне бачення світу з точки зору гармонії, краси, керується естетичною цінністю. У висновках зазначено, що у формуванні естетичної компетентності майбутньої успішної дизайнерської діяльності для здобувачів вищої освіти постає необхідністю осмислення себе як суб'єкта естетичного пізнання, щоб зрозуміти та розвинути творчі можливості, естетичне ставлення до світу. Завдяки осмисленню дизайнер виступає як творець дійсності за ідеалом краси, митець духовно-творчої діяльності, результати якої відображаються у цілісних, конкретно-чуттєвих, художньо-виразних формах. Це забезпечить розвиток творчої здатності особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір.

Ключові слова: компетентність, художньо-естетична компетентність, естетична компетентність, естетика, есте-

тичне, естетична цінність, естетичне пізнання, дизайнерська діяльність, майбутні дизайнери.

The research poses the problem of design activity, which takes into account the aesthetic, spiritual-emotional and valuable spheres of the human consumer. Such activity is defined as a purposeful process in the formation of a creatively active personality, capable of perceiving and evaluating the aesthetic in the surrounding reality, nature, art, living and creating according to the laws of beauty. Identified as pertinent are the objectives of training designers to meet society's needs in enhancing and beautifying the environment through harmonization. In this context, aesthetic competence takes priority as an important tool of the personal worldview characteristic of a designer who is able to understand, evaluate and create a cultural space. According to the results of the analysis of the scientific and pedagogical literature, it was determined that both foreign and domestic scientists pay considerable attention to the study of the formation of artistic and aesthetic competence in the process of professional training. However, it has been established that the determination of the relevance of aesthetic competence and its importance in the process of professional training of future designers is being investigated from an aspect perspective and requires in-depth study. The article reveals key concepts: competence, artistic and aesthetic competence, aesthetic competence. The basis for the formation of the aesthetic competence of the future designer is the science of aesthetics, aesthetic principles that focus attention on the definition and understanding of life-value orientations according to the laws of beauty, harmony, and perfection. Accordingly, it is determined that in the process of developing an aesthetic attitude to the world, the future designer individualizes a holistic vision of the world from the point of view of harmony, beauty, and is guided by aesthetic value. The conclusions indicate that in the formation of aesthetic competence for future successful design activities for students of higher education, there is a need to understand oneself as a subject of aesthetic knowledge in order to understand and develop creative possibilities, an aesthetic attitude to the world. Thanks to understanding, the designer acts as a creator of reality according to the ideal of beauty, an artist of spiritual and creative activity, the results of which are reflected in integral, concretely sensual, artistically expressive forms. This will ensure the development of the creative ability of the personal outlook characteristic of the designer, who is able to understand, evaluate and create a cultural space.

Key words: competence, artistic and aesthetic competence, aesthetic competence, aesthetics, aesthetic, aesthetic value, aesthetic cognition, design activity, future designers.

УДК 378.015.31:7.012
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/65.2.10>

Костюк О.П.,
канд. філос. наук, доцент,
в. о. завідувача кафедри дизайну
Державного закладу «Луганський
національний університет
імені Тараса Шевченка»

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Одним з основних завдань дизайну є задоволення естетичних потреб людини у всіх сферах життя шляхом упорядкування та гармонізації предметно-просторового середовища. У таких умовах пріоритетним напрямом діяльності фахівця у сфері дизайну є проектування елементів середовища, що відповідають рівню та змісту соціальних та культурних цінностей. Оскільки дизайн у сучасному соціокультурному просторі орієнтований на різні компоненти матеріальної та духовної культури, дизайнерська діяльність враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача. Тому актуальним є завдання професійної підготовки дизайнерів, здатних задовольнити потреби суспільства в гармонізації та естетизації навколишнього середовища. У цьому контексті пріоритетність естетичної компетентності стає ключовим аспектом особистого світогляду дизайнера. Це дає змогу майбутньому дизайнеру розуміти, оцінювати та ефективно створювати культурно-творче середовище.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження організації освітнього процесу в закладах вищої освіти викладені у працях вчених (В. Андрущенко, О. Дубасенюк, С. Савченко, С. Харченко та ін.). До питань професійних компетентностей в дизайн-освіті зверталися українські науковці (О. Бойчук, О. Васіна, С. Мількевич та ін.). Естетичну складову в підготовці майбутніх дизайнерів досліджували (Є. Антонович, І. Зязюн, В. Бутенко, В. Томашевський та ін.). Естетичну компетентність фахівця в межах художньо-естетичної вивчали (В. Аторіна, А. Карам, О. Манько, Л. Масол, Л. Михайлова, І. Ревенко, Г. Сотська, О. Чернова та ін.). Вчені підкреслили важливість естетичної компетентності в різних областях навчання, включаючи дошкільну освіту, мистецьку освіту та гуманітарні науки. Дослідники зосереджуються на визначенні естетичної компетентності, інтерпретуючи її як сукупність теоретичних знань і практичних навичок, необхідних для сприйняття дійсності та формування індивідуального розуміння, оцінки та застосування краси в повсякденному житті, культурі, професійній діяльності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. За результатами аналізу науково-педагогічних джерел можна стверджувати, що здебільшого як зарубіжні так й вітчизняні науковці значну увагу приділяють дослідженню формування художньо-естетичної компетентності в процесі професійної підготовки. Збільшується обсяг наукових досліджень щодо формування естетичної компетентності майбутніх фахівців у системі освіти. Проте, визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів

досліджується аспектно й потребує подальшого поглибленого вивчення.

Метою статті є визначення актуальності естетичної компетентності та її значення в процесі професійної підготовки майбутніх дизайнерів.

Виклад основного матеріалу. Дизайнерські ідеї сучасного мінливого інформаційно-комунікативного середовища відображають загальні тенденції соціокультурної реальності. Призначення дизайнерських речей, їх сприйняття активно змінюється відповідно до потреб приймача інформації (аудиторії), що є безпосередніми учасниками процесу. Яскравим прикладом є епідемія коронавірусу, що стала центральною темою успішних дизайн-проектів. Адаже захисна маска як медичний виріб стає об'єктом дизайнерських рішень, які перетворюють її на засіб самовираження й естетичного сприйняття (тканинні маски, маски з малюнками, відповідним кольоровим рішенням) [11, с. 171]. Враховуючи сучасні стратегії у розвитку вищої освіти, суспільні виклики та попит на кваліфікованих професіоналів з дизайну, які можуть бути затребувані на конкурентному ринку праці, важливість оновлення змісту їхньої підготовки стає все більш актуальною. Для сучасних дизайнерів сьогодні необхідно володіти комплексом фахових компетенцій, серед яких естетична займає вагоме місце.

Сучасна система надання освітніх послуг базується на підході до навчання через формування відповідних компетентностей. Програма DeSeCo (Definition and Selection of Competencies), визначає компетенції як здатність ефективно задовольняти індивідуальні чи суспільні потреби, виконувати поставлені завдання. Відповідно до трактування, компетенції складаються з комплексу взаємопов'язаних когнітивних установок, практичних навичок, цінностей, емоцій, поведінкових елементів, знань і здібностей, які можуть бути застосовані для активної діяльності [12, с. 8]. Подібним чином Міжнародний департамент стандартів навчання та освіти (IBSTPI) визначає компетентність як здатність кваліфіковано виконувати дії, завдання чи роботу. Це поняття охоплює сукупність знань, навичок, вмінь, необхідних індивіду для ефективної діяльності або виконання відповідних функцій, що спрямовані на досягність встановлених стандартів у своїй професійній сфері [10, с. 144].

Отже, компетентність визначається як здатність фахівця, яка спрямована на ефективне виконання професійної діяльності і передбачає наявність відповідних знань, вмінь, навичок, що уможлиблює їх використання щодо успішного вирішення завдань відповідно до певної професійної спрямованості.

У теорії і практиці мистецької освіти, що є одним з напрямом підготовки дизайнерів, зазвичай визначають художньо-естетичну компетентність

у межах якої фігурує таке поняття як «естетична компетентність». І. Ревенко визначає художньо-естетичну компетентність як поєднання культурно-історичних і художньо-естетичних знань. Це передбачає здатність сприймати, аналізувати та інтерпретувати мистецтво відповідно до задуму творця. Крім того, це охоплює прагнення та здатність творчо застосовувати художній та естетичний потенціал для досягнення унікальних результатів у своїх творчих починаннях [7]. Художньо-естетична компетентність визначається як розвиненість художніх інтересів, потреб, ідеалів, особистісний конструкт, який включає в себе розуміння та прагнення до прекрасного, високий рівень мотивації до креативного перетворення оточуючого соціокультурного середовища, прагнення до інтерпретації, сприйняття творів мистецтва [3]. Л. Михайлова характеризує художньо-естетичну компетентність як розвиненість художніх інтересів, уподобань, прагнень, естетичних цінностей у сфері мистецтва. Це включає в себе здатність сприймати, інтерпретувати та оцінювати твори мистецтва, висловлювати особисту точку зору, обґрунтовуючи думки та оцінки. Крім того, це означає готовність використати набутий досвід у самостійних творчих пошуках [5]. О. Чернова припускає, що художньо-естетичну компетентність можна визначити як цілісний, мотиваційно-рефлекторний комплекс, що дає можливість майбутнім фахівцям вільно володіти художніми та естетичними навичками, які дозволяють досягти успіху у своїй професійній діяльності [9]. Художньо-естетична компетентність розглядається як цілісний духовно-естетичний феномен. Він містить у собі готовність і здатність людини мобілізувати особисті ресурси, такі як організовані мистецькі знання, навички, ставлення, здібності та якості, необхідні для ефективного вирішення мистецьких викликів як у типових, так і в нетрадиційних ситуаціях, під час створення власної траєкторії життєтворчості [4].

Відштовхуючись від означеної проблеми, що дизайнерська діяльність враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача, визначаємо таку діяльність як цілеспрямований процес у формуванні творчої активної особистості, що здатна сприймати та оцінювати естетичне в оточуючій дійсності, природі, мистецтві, жити й творити за законами краси.

За основу у формуванні естетичної компетентності майбутнього дизайнера взято науку естетику, естетичні принципи, що фокусують увагу на визначенні та осмисленні життєво-ціннісних орієнтирів за законами краси, гармонійності, досконалості. В. Мовчан підкреслює, що теоретична сфера естетики слугує розкриттю шляху особистості до самопізнання. Це передбачає формування потреби та здатності охопити красу, «жити доцільною у собі красою світу, багатючими здобутками культури»,

щоб осмислювати і переживати їх як невід'ємну частину свого існування. Через необмежену оцінку досконалості людина автентично відкриває свою свободу та утверджує себе як творчу силу у світі [6].

«Естетичне» є вихідної й найширшою категорія естетики й визначається як виразність предмета чи явища, яка відображає певну єдність внутрішнього та зовнішнього, змісту і форми у предметі чи явищі. Відповідно, «естетичне» пов'язане зі створенням, відтворенням і оцінкою прекрасного як у мистецтві, так і в житті. У сучасному філософському дискурсі «естетичне» охоплює комплексне поняття, що відображає красу в природі, суспільстві, матеріальних і духовних продуктах, творчості, естетичній свідомості, художній культурі. Термін «естетична компетентність» діалектично пов'язаний з такими поняттями, як естетична культура, естетичне виховання, естетичні знання, естетичне сприйняття, естетична свідомість, естетичне почуття, естетичний ідеали, естетичний смак та ін.

В. Аторіна під естетичною компетентністю майбутніх фахівців розуміє здатність естетично сприймати, переживати, оцінювати, формувати світ на принципах краси. Це виховання естетичного ідеалу, вдосконалення смаку та ціннісних орієнтацій, формування розвинутих естетичних почуттів, суджень, естетичних знань. У рамках естетичної компетентності майбутніх фахівців окреслено такі компоненти як мотиваційний, особистісний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний [1]. Естетична компетентність визначається як цілісний духовно-естетичний феномен, ґрунтуючись на готовності і здатності особистості використовувати особистісні ресурси, що включають організовані мистецькі знання, уміння, ставлення, здібності та якості, необхідні для ефективного вирішення мистецьких завдань як стандартних і нетрадиційних ситуацій, створюючи унікальний шлях творчої життєвої траєкторії. Це визначення застосовне до різних мистецьких областей [4]. На думку Г. Сотської, естетична компетентність є основним показником художнього розвитку майбутніх фахівців. Це залежить від розвитку розуміння та сприйняття реальності та культурних явищ через призму таких понять, як краса, потворність, трагедія, комедія тощо. Крім того, це спирається на володіння комплексною базою теоретичних знань і практичних навичок з естетики [8]. А. Карам визначає естетичну компетентність майбутніх фахівців як особистісне формування, що відображає розвиток естетичних смаків, емоційно-чуттєвого, культурного досвіду та позитивного емоційного ставлення до естетичних явищ об'єктивного навколишнього світу. А також трактує його як невід'ємну складову духовно-матеріальної культури особистості в контексті досвіду, набутого шляхом оволодіння

засобами мистецтва, що сприяє формуванню естетичних знань, прагнень, естетичних цінностей і готовності до творчої естетичної діяльності [2].

Отже, у процесі розвитку естетичного відношення до світу майбутній дизайнер формує цілісний світогляд, зосереджений на гармонії, красі та досконалості. Ця індивідуальна перспектива збагачує як універсальне, так і духовне розуміння дизайнерської діяльності. В процесі естетичного пізнання, керуючись естетичними цінностями, дизайнер враховує естетичну, духовно-емоційну і ціннісну сфери людини-споживача, задовольняючи потреби суспільства в гармонізації та естетиці навколишнього середовища.

Висновки. Таким чином, у формуванні естетичної компетентності майбутньої успішної дизайнерської діяльності для здобувачів вищої освіти постає необхідністю осмислити себе як суб'єкта естетичного пізнання, щоб зрозуміти та розвивати творчі можливості, естетичне ставлення до світу. Завдяки осмисленню дизайнер виступає як творець дійсності за ідеалом краси, митець духовно-творчої діяльності, результати якої відображаються у цілісних, конкретно-чуттєвих, художньо-виразних формах. Це забезпечить розвиток творчої здатності особистісної світоглядної характеристики дизайнера, здатного осмислювати, оцінювати і творити культурний простір.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Аторіна В. М. Розвиток естетичної компетентності майбутніх вихователів закладів дошкільної освіти у фаховій підготовці : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Глухів, 2021. 314 с.
2. Карам А. М. Формування естетичної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва у позааудиторній роботі університету : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Київ, 2020. 226 с.
3. Манько О. Г., Шарніна М. В., Гнатко Т. П. Структура художньо-естетичної компетенції майбутніх

корекційних педагогів: проблеми та методи діагностики. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки*, 2020. № 3. С. 72–78.

4. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посіб. для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гаїдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків, 2006. 256 с.

5. Михайлова Л. М. Естетичне виховання молоді: компетентісний підхід. *Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка : збірник наукових праць*. 2009. № 1(25). С. 158–162.

6. Мовчан В. С. Естетика : навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 527 с.

7. Ревенко І. В. Художньо-естетична компетентність учителя як показник його професійної культури. *Мистецтво і освіта*. 2007. № 3. С. 139–146.

8. Сотська Г. І. Естетична культура майбутніх учителів образотворчого мистецтва у контексті інтегративного підходу. *Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : збірник наукових праць. Вип. 36. Серія «Педагогічні науки»*. Миколаїв : МНУ імені В. О. Сухомлинського, 2012. С. 63–66.

9. Чернова О. В. Художньо-естетична компетентність як компонент професійної компетентності культуролога. *Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки*. 2013. Вип. 3(69). С. 247–250.

10. Foxon Marguerite, Richey Rita C., Roberts Robert C., Spannaus Timothy W. *Training Manager Competencies: The Standards. Third Edition*. ERIC Clearinghouse on Information & Technology, Syracuse University. 2003. 178 p.

11. Kostiuk O., Vaskevych O., Zlenko N., Savitska O., Mykhailova R., & Gorbatiuk, T. The Philosophy of Design in the Innovation Space of the Postmodern World: Consciousness of Cultural Practices. *Postmodern Openings*, 2022. 13(1), 170–185. <https://doi.org/10.18662/po/13.1/390>.

12. Rychen D. S., Salganik L. H. Defining and Selecting of Competencies. 2002. 20 p. URL: <https://www.oecd.org/pisa/definition-selection-key-competencies-summary.pdf> (дата звернення: 20.11.2023).